

Jacob NEUSNER, *Ein Rabbi spricht mit Jesus. Ein jüdisch-christlicher Dialog*, Herder, Freiburg – Basel – Wien, 2007., 173 str.

U svojoj knjizi o Isusu iz Nazareta J. Ratzinger, papa Benedikt XVI., za knjigu Jacoba Neusnera, iz koje više puta citira, kaže: »Ova mi je rasprava jednoga židovskog vjernika s Isusom, Abrahamovim sinom – vođena sa strahopoštovanjem i iskrenošću – više od svih drugih izlaganja koje poznajem otvorila oči za veličinu Isusove riječi i za odluku pred koju nas stavlja evanđelje« (str. 84). A na omotu je njemačkog izdanja te knjige, koju ovdje predstavljamo, njegova još laskavija riječ: »Za židovsko-kršćanski dijalog daleko najvažnija knjiga što je objavljena posljednjih godina.«

Što je Papa otkrio u toj knjizi? Po čemu je ona tako značajna? U predgovoru autor sam nudi ključ za čitanje. Već u prvom retku kaže da želi objasniti zašto ne bi pošao za Isusom iz Nazareta da se kojim slučajem bio našao među slušateljima njegova Govora na gori ili, točnije, »zašto kršćani vjeruju u Isusa Krista ..., a Židovi suprotno tomu u zakone Mojsijeve Tore« (str. 7). On pritom ne želi omalovažiti vjeru u Krista već »kršćane učiniti boljim kršćanima«, a Židovima reći da »mogu postati boljim Židovima« (str. 9). Zato se ne želi pridružiti ni židovskim apologetima koji žele dokazati kako je kršćanska vjera u Krista neprihvatljiva, niti s učenim

kršćanskim egzegetima tragati za povijesnim Isusom iz Nazareta. Neusner kaže da »ne piše nikakvu znanstvenu knjigu« već »piše za vjerujuće kršćane i vjerujuće Židove. Oni Isusa poznaju iz Biblije« (str. 11). Kao izvor na temelju kojega kao vjerujući Židov želi raspravljati s Isusom iz Nazareta o najvažnijim pitanjima Tore izabrao je Matejevo evanđelje, jer u njemu prepoznaje »izvješće o Isusu koje je napisano specijalno za Izraela« (str. 26).

Neusneru nije cilj u toj raspravi izići kao pobjednik već bi bio sretan kad bi kršćani, nakon čitanja njegove knjige, mogli reći: »Da, razmišljali smo o pitanjima koja ste nabacili. Ipak sad s još jačom vjerom ponavljamo svoju vjeru u Isusa Krista. A ništa me ne bi učinilo sretnijim već da od židovskoga čitatelja čujem: 'Sad mi je jasno, zašto smo to što jesmo, i ponosan sam na to'« (str. 30). Prije nego što će s Isusom započeti fiktivnu raspravu o najvažnijim pitanjima Mojsijeve zakona, on čitatelja ponovno uvjerava kako piše »knjigu o susretu dviju vjerskih zajednica«, svjestan da mu je »Matej samo jedan od putova do stvarnog Isusa« (str. 32).

Raspravu s Isusom Neusner započinje oko njegove riječi kako nije »došao ukinuti Zakon ili Proroke« nego »ispuniti« (Mt 5,17-20). No njegovu pozornost

već je prije toga privukla Isusova riječ »Blago vama kad vas – zbog mene – pogrde i prognaju ...« (5,11), jer u toj riječi naglasak je pomaknut »od nas Židova, današnjega vječnog Izraela, prema onima koji su 'zbog mene' progonjeni«. Odmah mu se učinilo da tu postoji razlika između »poruke sa Sinaja i tog novog navještaja« (str. 37).

Taj se dojam još više pojačava dok sluša kako odzvanja: »čuli ste da je rečeno ..., a ja vam kažem« (Mt 5,21-48). Prvo je donekle zbunjen, jer »Isusove riječi smjeraju na samo središte, srce poruke Tore« (str. 39). Učitelj ne samo da ne želi dokučiti Zakon ili Proroke već donosi »čitav niz učenja koja sadrže zahtjev Tore veći od onoga što su ljudi dosad bili svjesni« (str. 40). Nakon što je Isusove visoke zahtjeve usporedio sa službenim židovskim učenjem, Neusner otkriva zašto se, unatoč svemu, nešto u njemu buni protiv tog učenja. Čini mu se da ima odgovor: »Isus ne govori vječnom Izraelu, već skupini učenika ... Ali vječni Izrael sa Sinaja nije nastao kao skupina obitelji, već kao nešto veće – zajednica, koja je više od zbroya njezinih pojedinih dijelova ..., koja je narod, nacija, društvo« (str. 45). Tragajući uporno za samim izvorom svoje nelagode u susretu s novim učenjem, Neusner priznaje kako ga ustvari »ne zabrinjava toliko poruka, iako bi joj u ponečem mogao i proturječiti, već prenositelj poruke«, budući da su njegove riječi suprotne onim Mojsijevim sa Sinaja. Jer, »na Sinaju je govorio Bog po Mojsiju. Na ovom galilejskom brdu govori Isus sam za sebe« (str. 48).

Mada Neusner kaže da kao adresate te poruke ne prepoznaje »vječni Izrael«

kao narod već samo Isusove učenike, iako Isus tom porukom podiže zid između sebe i onih u Izraelu koje naziva licemjerima, on priznaje kako mu se ipak teško rastati s njime, jer nazire nešto više od riječi pa kaže: »vjerujem da me više uznemiruje to što ne čujem od onoga što čujem«. S druge pak strane, on mora priznati da su ga nakon što je čuo Isusov govor kojim slučajem njegovi učenici upitali hoće li im se pridružiti, on bi im bio odlučno odgovorio: »Kad bih pošao s vama, napustio bih Boga« (str. 52).

Njegov urođeni židovski osjećaj kako Isus ne govori Izraelu kao narodu već želi oko sebe stvoriti nov narod Božji ponovno se budi dok sluša kako Isus za sebe traži veću ljubav nego prema ocu ili majci, sinu ili kćeri (Mt 10,34-37), a pogotovo ga uznemiruje njegov zahtjev učenicima da napuste sve kako bi slijedili njega. Sad otvoreno prosvjeduje: »Ali Gospodine, Izrael doma i obitelji ipak je tamo gdje živim« (str. 75). No ni to ne znači da je rasprava završena. Naprotiv, Neusner tek želi pozorno čuti što će Isus reći o suboti, jer »u svagdašnjem životu prema Tori subota znači vrhunac i ispunjenje« (str. 77). Za nj je subota mnogo više od samo jedne od brojnih zapovijedi Tore: »subota je ovostrani trenutak koji nam svjedoči o vječnosti. Ona čini srž našega života s Bogom pa je time i za Isusa srž njegova učenja« (str. 78). Zato je posebno znatiželjan što će Isus reći o suboti.

Najprije ga iznenađuje Isusova obrana učenika od optužbe farizeja za trgovanje klasja subotom. Točnije, u njegovu spominjanju svećenika i hrama vidi dalekosežnu riječ koja cilja na njegov vlastiti

odnos prema hramu. Tek na toj pozadini prepoznaje se i ozbiljnost Isusova odgovora: »Sin Čovječji gospodar je i subote« (Mt 12,8). Neusner zato zaključuje: »To i samo to srž je učenja koje Učitelj želi navijestiti o zapovijedi da se subota poštuje« (str. 87), ne zaboravljajući pritom podsjetiti kako je Matej neposredno prije te perikope donio Isusovu riječ kako mu je »Otac sve predao i nitko ne pozna Sina doli Otac niti tko pozna Oca doli Sin«, s obećanjem kako će sve odmoriti koji prihvate njegov slatki jaram i lako breme (11,25-20).

Za razliku od brojnih liberalnih teologa, Neusner jako dobro uočava kako Isus nije nikakav rabinski reformator koji svojim liberalnim tumačenjem Tore ljudima želi olakšati teret njezina vršenja. Riječ je o nečemu posve drugom, o Isusovu autoritetu koji natkriljuje autoritet Tore. Zato on zaključuje: »Sad Krist stoji na brdu i zauzima mjesto Tore. Zato je on gospodar i subote za one koji mogu prihvatiti da po tom Sinu poznaju Oca, jedino po Sinu, jedinomu Sinu« (str. 91s). Svoju muku s takvim Isusovim stavom on oblači u ruho pitanja koje upravlja Isusovu učeniku: »Je li tvoj Učitelj, Sin Čovječji, stvarno gospodar subote? Ponovo pitam: Je li tvoj Učitelj Bog? Tu je kritička točka. Ali znači li to da je nemoguća daljnja rasprava? Naprotiv: možemo vrlo ozbiljno raspravljati, i to o savršenosti« (str. 92).

Nakon što je podsjetio kako »svaki veliki Učitelj ne govori ništa novo, već istinito« (str. 94), Neusner pokušava otkriti Isusov stav prema Tori analizirajući njegov odgovor čovjeku koji ga pita što mu je činiti da bi baštinio život vječni (Mt 19,16-22), kao i odgovor na pitanje o

najvažnijoj zapovijedi (22,36-40). Iako mu se u prvi mah čini da je ovaj put Isusov odgovor u skladu s Torom, na kraju ipak zaključuje kako se i tu Isus uzdiže iznad Tore: »Isus se obraća meni, ali ne nama. U njegovu učenju Tore nedostaje dimenzija svetoga i vječnoga Izraela. On potiče mene da prodam sve što imam, da novac razdijelim siromasima i da njega slijedim« (str. 101).

Kao Židov kojemu je ovozemaljska dimenzija vrlo važna i koji je svjestan da, ako vrši Toru, već sad ostvaruje kraljevstvo Božje, on ne može prihvatiti takav Isusov zahtjev jer »Tora uvijek cilja na zajedništvo i brine se oko stvaranja socijalnoga poretka, koji će biti dostojan Boga koji je stvorio Izraela. A Isus Krist iz Matejeva evanđelja naprotiv govori o svačemu osim socijalnom poretku ovdje i sada. On govori o sebi i krugu svojih učenika i o budućnosti kraljevstva Božjega« (str. 108).

U zadnjem poglavlju svoje knjige Neusner fingira oproštajni razgovor s Učiteljem iz Nazareta koji napušta Galileju i polazi u Jeruzalem. Nakon što mu je rekao da ga ne može slijediti, dodaje: »Ja te cijenim. Ali moja nevjera nije razlog zašto neću poći s tobom. Nije to zato što ne vjerujem – ja ne vjerujem u tebe – već što vjerujem, a ja vjerujem u Toru ... Ne vidim kako tvoje učenje i učenje Tore mogu ići zajedno« (str. 153). Nakon što je ponovno pokušao svoju odluku potkrijepiti usporodbom tekstova iz Talmuda i Matejeva evanđelja, svoj stav zaokružuje ovako: »Tora mi o kraljevstvu Božjem donosi stvari koje je Isus zaobišao, a Isus donosi stvari o kraljevstvu Božjemu koje nemaju potvrdu u Tori. Isusov govor o kraljev-

stvu Božjem usmjeruje moj pogled prema gore, prema nebu. Ali ja sam tada živio i živim i danas ovdje i sada» (str. 157).

Tako završava taj neobičan razgovor Židova vjernika sa Židovom Isusom koji nije došao Toru dokinuti već ispuniti. No upravo na pitanju kako je Isus »ispunio« Toru dijelili su se duhovi i dijele se i danas. Možda nećemo nikad dobiti konačan odgovor, ali je važno znati da kršćani i Židovi i bez tog odgovora mogu i moraju zajedno čitati Toru i međusobno se uvažava-

vati. A Jakob Neusner je pokazao kako je to moguće. Iako su se u sklopu židovsko-kršćanskoga dijaloga u posljednjih pedesetak godina za riječ javljali brojni dobromamjerna židovski autori, nitko Učitelju iz Nazareta nije pristupio s toliko iskrenog divljenja i poštivanja, a prema kršćanima pokazao toliko razumijevanja kao Jakob Neusner u svojoj knjizi. Zato tu knjigu treba prihvatiti s isto takvim iskrenim stavom i od nje učiti.

Ivan Dugandžić

**Stjepan BALOBAN – Gordan ČRPIĆ – Marijana KOMPES,
Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve. Deseta obljetnica
djelovanja (1988. – 2008.), Centar za promicanje socijalnog
nauka Crkve – Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., 272 str.**

Knjiga je izašla povodom 10. obljetnice postojanja i djelovanja Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve koji je HBK osnovala na svom plenarnom zasjedanju u Đakovu 3. listopada 1996. godine, a sam Centar službeno je otvoren 5. ožujka 1998. godine. Knjiga je prije svega kronologija svih događaja vezanih uz osnivanje Centra i uz njegovo djelovanje tijekom proteklih deset godina, ali je istodobno i svojevrсна antologija koja na jednom mjestu prikazuje podatke, događaje, sadržaje i osobe vezane uz osnivanje i rad Centra.

Knjiga je podijeljena u 11 poglavlja koja su uređena tako da pregled problematike ne odaje samo bogatu aktivnost Centra i njegovih djelatnika nego pokazuje i utjecaj koji je Centar odigrao u Crkvi i društvu u proteklom vremenu te pogoto-

vo, što je itekako važno, suradnju brojnih crkvenih i društvenih djelatnika u osmišljavanju života i djelatnosti Centra.

Da bi se shvatio sav značaj djelovanja Centra u proteklom desetljeću, pa tako i smisao ove knjige, ne valja nikada smetnuti s uma povijesne prilike u kojima je Centar nastajao i djelovao, pogotovo u prvim godinama njegove aktivnosti, što autori knjige opisuju u prvom poglavlju: »Socijalni nauk Crkve u Hrvatskoj nakon 1990. godine«. Ova situacija najbolje je opisana riječima Johanesa Michaela Schnarrera koje navode sami autori: »Glavne oznake zemalja koje izlaskom iz komunizma postaju tranzicijske zemlje su da se temeljne norme i pravne sigurnosti moraju iznova uspostaviti. Otvara se mogućnost za bogat plijen – jav-